

Podatki o učencih naj spregovorijo njim

✍ Matej Žist

O učencu zbrani 'šolski' podatki (neopravičeni izostanki, vzgojne kršitve ipd.) so sami sebi namen, če o njih ne razmišlja tisti, ki so mu izsledki namenjeni, torej sam učenec. Ko prenesemo dejavnosti v zvezi z analizo, interpretacijo, vrednotenjem podatkov na učenca, takšnim postopkom pridamo vzgojno vlogo.

Uvod

Vsak dan obdelujemo večje količine informacij. Študije so pokazale, da smo od pojava človeške civilizacije pa do leta 2003 ustvarili pet eksabajtov (10 na osemnajsto) informacij, danes pa jih toliko naredimo in posredujemo v dveh dneh. Čeprav si te številke težko predstavljamo, pa iz njih razberemo, da še nikoli v zgodovini naši možgani niso obdelovali toliko informacij, posledično pa podatkov zaradi prenasičenosti ne razumemo poglobljeno in jih manjkrat logično povezujemo. Nekako tako kot računalnik, ki je zapolnjen s programi in datotekami in se počasi ustavlja. Ni nam treba vedeti več, pridobljeno moramo ustrezno predelati in 'unovčiti'.

Izhodišča

V središču mojega zanimanja je prizadevanje za pomoč učencu pri učenju odgovornosti ter sprejemljivega in do soljudi občutljivega vedenja. V šoli razrednik o vsakem učencu zapisuje podatke – osebne, pa seveda tiste, povezane z njegovim šolanjem: učni uspeh, izostanke, pohvale, vzgojno problematiko itd. Izhajajoč iz uvodnih spoznanj o podatkovni prenasičenosti, vsakemu zapisu in vodenemu podatku pridamo težo s tem, da se držimo načel:

- Manj je več:* obvladljiva količina podatkov je navadno bolj informativna kot neobvladljivo velika.
- Podatke naj obdeluje tisti, ki so mu izsledki namenjeni:* s sodobno šolo so povezani pojmi soudeležbe vsakega posameznika, samoiniciativnosti, aktivnosti, evalvacije, refleksije, zato naj informacije zbira in obdela predvsem tisti, ki so mu namenjene. Samo tako bodo zares osmišljene.
- Podatke lahko uporabimo pri vzgojnem delu:* če učenca 'nagovorijo', lahko z njimi privzgjajamo zelene vzorce obnašanja in razvijamo odgovornost. Mladostniki včasih pred seboj nimajo 'zrcala'. Razrešitev učnih in vzgojnih težav v smislu obiskov ravnateljice, groženj z izključitvijo, vključevanjem zunanjih služb, dodatnim

stalnim pritiskom na učenca, obljubljanjem nagrad ipd. se zdi pomanjkljiva. Podatke zbirajo in interpretirajo učitelji, razrednik, svetovalna služba, šola, sprejemajo in ponovno interpretirajo jih starši. Učenca tu ni, analize so mu ponujene in že ovrednotene. Težave začasno odpravimo, v učenčevo življenje pritegnemo kopico ljudi, ki namesto njega razmišljajo o njegovi odgovornosti, težavno obnašanje pa se ponovi vsakokrat, ko nadzor nad učencem popusti na kateri koli točki.

Namesto da bi krepili mehanizme nadzora nad učencem, ko drugi ljudje delajo kopico stvari zanj in mu sporočajo rezultate, je treba stopiti v smeri razvijanja notranjega zavedanja in odgovornosti, kar vključuje vsaj potrebo, da se pri učencu ozavešči, da je njegovo obnašanje nesprejemljivo; konkretno ozavešči potrebo in vzbudi željo po spremembah ter razvija trajnejšo odgovornost.

Pristop v devetih korakih

Spodnji program vključuje vsaj enkrat tedensko srečevanje razrednika z učencem; v devetih korakih prikazuje njuno sodelovanje. Je postopen, sledi zastavljenim izhodiščem in je ena od poti za doseganje sprememb

Korak	Vključenost razrednika	Vključenost učenca	Navezava na cilje, druga opažanja
1, 2, 3	Izključna.	Izključna.	Cilje ozavešča razrednik, učenec jih pasivno sprejema.
4, 5, 6	Vodi in nadzira.	Sledi, postopno postaja samostojen v zadolžitvah.	Učitelj spoznava učenca, njegovo razmišljanje, učenec prevzema pobudo, spoznava nesprejemljivo obnašanje in postopno razvija željo po spremembah.
7, 8, 9	Svetuje, usmerja, opazuje.	Prevladuje, analizira, načrtuje, vrednoti.	Učenec prikrito ponotrvoja vzorce zelenega obnašanja in razvija trajnejšo odgovornost.

Tabela: Devetstopenjski program prenosa obdelave podatkov na učenca

v obnašanju vzgojno zahtevnejših učencev.

1. *Analiza zbranih podatkov:* začetek razreševanja težave je njeno diagnosticiranje (na podlagi pogovorov z učencem, starši, učitelji, na podlagi vpisov v vzgojno mapo, vpisov v dnevnik, ređovalnico ...). Zbrane

Foto: Matej Hožljn

podatke (npr. učenec prespi predure, se težko sporazumeva, je nemiren) učitelj mladostniku predstavi v obliki dejstev, brez vrednostnih oznak.

2. *Načrtovanje sprememb:* vzgojno zahtevnejši učenci pogosto tudi slabše razbirajo in dojemajo kopico podatkov. Določitev ciljev mora biti za učenca konkretna (manj je več) in je 'prevod' abstraktnije zastavljenih že omenjenih ciljev (predvsem razvoja trajnejše odgovornosti). Formalno podobo takega načrtovanja velikokrat predstavlja izdelan vzgojni načrt.
3. *Sestavljanje zbirnika podatkov:* učencu nekakšna oblika (podatkovnega) obrazca pomaga pri samokontroli. Redno naj izpolnjuje razpredelnico, ki vsebuje podatke o konkretnih in merljivih ciljeh za učenca.
4. *Vodeno izpolnjevanje obrazca:* v tej točki se vloga učitelja postopno manjša in nastopi (sicer zadržano) učenec.

Z učiteljem skupaj iščeta vire, s pomočjo katerih bosta izpolnila obrazec (npr.: zamude ali neopravičeni izostanki so razvidni iz dnevnika).

5. *Evalvacija:* razrednik in učenec skupaj pregledata zapise. Ugotavljata in presojata napredek. Ob tem razčiščujeta z namenom uvida in dogovora. Prevladuje dejavno poslušanje, ko učitelj želi slišati učenčeve poglede ter se odzove strpno in z empatijo.
6. *Samostojno izpolnjevanje obrazca:* ko učenec razume preden postavljene zahteve in ve, kje lahko podatke preveri, lahko obrazec izpolnjuje samostojno. Učitelj postane pomočnik.
7. *Učenčevo sestavljanje zbirnika podatkov:* učenec postopno pridobi svobodo do točke, ko mora sestaviti

svoj obrazec, ki mu bo koristil pri samokontroli. Prisiljen je razmišljati, kaj sploh dela, kaj se mu zdi smiselno, ob lastni refleksiji in uvidu oblikuje druge vzorce razmišljanja.

8. *Načrtovanje sprememb:* učenec naj si s pomočjo zapisov, ki jih je tvoril (večidel) sam, zastavlja in zapiše cilje; razmisli naj, kaj bi rad dosegel. S tem naj bi razvil dejaven odnos do podatkov, ki jih je (deloma) sam zbiral, analiziral, presojal, morda ponotranjil.
9. *Analiza zbranih podatkov:* podatke, ki jih je (verjetno več mesecev) urejal in presojal, naj učenec predstavi (v obliki nekakšnega samostojnega govornega nastopa) na skupnem srečanju s starši, svetovalno službo in razrednikom. Pojasni (v obliki grafikonov prikaže) naj svoj napredek, načrte za prihodnost in poda predloge, kakšno obliko nadzora, skupnega dela in načrtovanja še potrebuje.

Sklepne ugotovitve

Vzorcev obnašanja ne spreminjamo čez noč, sploh pa sprememb značaja ne gre zastaviti preširoko. Učenec s celovitim pristopom, pri katerem se s podatki seznanja mnogo bolj kot le pasivno, ne odpravlja vzgojnih težav le na videz, temveč se razvija drugačne vzorce obnašanja, samokontrolo in trajnejšo odgovornost. Če bodo koraki izpeljani avtoritativno, učenca ne bodo spodbudili k dejavnosti, počutil se bo ujetega in zgolj iskal možnost pobjega (npr. s pasivnostjo ali nekritičnim sprejemanjem predstavljenih dejstev).

V devetstopenjskem 'korakanju' vloge učenca narašča, učitelj se pri analiziranju, načrtovanju in vrednotenju vse bolj umika. Dejavnosti, ki jih na začetku izvede učitelj, v zrcalni podobi s prevzemanjem osrednje vloge izvede učenec. Učitelj prehaja od abstraktnih premislekov h konkretnim zapisom, učenec obratno. Skupno analiziranje pa je tudi korak k navezovanju stika in prehodu od novih znanj do spoznanj kot temelja osebnosti. ■

Opomba

Avtor je razmišljanje predstavil na I. znanstvenem posvetu Vodenje v vzgoji in izobraževanju: uporaba podatkov v šolah in vrtcih, Portorož, 3. 4.–4. 4. 2012.

Literatura

Bečaj, Janez (2001): Razrednik in šolska kultura. V: *Sodobna pedagogika*, letnik 52, št. 1, str. 32–44.

Bizjak, Cvetka (2001): Narava in strategije reševanja problemov v oddelku. V: *Sodobna pedagogika*, letnik 52, št. 1, str. 66–83.

<http://www.aktivni.si/zdravje/mozgani-vedno-bolj-obremenjeni/> (uporabljeno 15. 12. 2011).

Kalin, Jana (1999): Oblikovanje osebnosti V: *Vzgoja*, letnik 1, št. 3, str. 26–28.

Kalin, Jana (2001): Pogledi na razrednikovo delo in vloge razrednika. V: *Sodobna pedagogika*, letnik 52, št. 1, str. 8–31.

Malič, Josip (1988): *Razrednik v osnovni šoli*. Ljubljana: DZS, str. 116–121.

Pušnik, Mojca; Žarkovič Adlešič, Brigita; Bizjak, Cvetka (2002): *Razrednik v osnovni in srednji šoli*. Ljubljana: Zavod Republike Slovenije za šolstvo.

Senić, Nenad (2011): Vesoljni potop v podatkih. V: *Finance*, 228/2011. Na: <http://www.finance.si/331454> (uporabljeno 16. 12. 2011).

Ščuka, Viljem (2008): *Šolar na poti do sebe*. Radovljica: Didakta, str. 198–219.

Vzgojni načrt OŠ Jurija Vege Moravče.